

ПІСЕННІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ УКРАЇНОСПІВУ В ДОШКІЛЬНЯТ

У статті проаналізовано особливості процесу опанування дошкільнятами культури україноспіву. Автор досліджує проблему формування культури україноспіву в дітей дошкільного віку через розвиток асоціативного мислення, емоційного інтелекту та творчих здібностей, створення освітнього арт-простору «світлиці україноспіву», проведення виховних заходів українознавчого напрямку. Розглянуто різні форми занять з україноспіву, запропоновано авторські вправи, методи та ігри («Пісенний щоденник», «Пісенний кошук», «Пісенний календар», «Пісенна мандрівка» тощо). Пропоновані пісенні ігри спрямовані на музичний, всебічний духовний розвиток маленьких українців, їх патріотичне виховання та збагачення світогляду.

Ключові слова: *україноспів; пісенні ігри; пісенний щоденник; казка; пісенний кошук; дошкільнята; ігрова діяльність.*

Постановка проблеми. Сучасний соціокультурний вимір України потребує пошуку нових практик і методик, які могли б забезпечити освітній і виховний процес в реаліях воєнного стану. Музичне виховання дітей дошкільного віку в сучасних умовах набуває все вагомішого значення, оскільки сприяє зняттю стресу, гармонізує особистість і є своєрідною арт-терапією. Апробація автором методики «Пісенний щоденник» спершу в лоні власної родини, а з вересня 2021 року – в навчальних закладах України, дозволила визначити особливості формування культури україноспіву в молодших школярів і дошкільнят. На основі реалізації циклу занять з україноспіву в столичних навчально-виховних закладах підготовлено авторські «пісенні ігри», які описані в статті з метою подальшого використання в педагогічній практиці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі розвитку україноспіву присвячено ряд праць відомих музикантів, мистецтвознавців і педагогів, зокрема М. Лисенка, Ф. Колесси, Л. Яценка, С. Грици, А. Іваницького, В. Антонюк, О. Бенч та ін. На важливості виховання дітей засобами україноспіву акцентували В. Верховинець, М. Леонтович, С. Людкевич, Я. Степовий,

К. Стеценко, які використовували кращі зразки української пісенної культури у своїй педагогічній діяльності. Національно-патріотичну спрямованість освітнього процесу відзначають у своїх працях В. Ковальчук, Г. Падалка, О. Ростовський, С. Русова, С. Садовенко, В. Сухомлинський та ін. (детальний аналіз наукових першоджерел зроблено в дисертації автора) (Лоцман, 2013); пісенні (вокальні, мистецькі) ігри розробили Р. Дверій, Т. Дорошенко, З. Жофчак, І. Зеленецька, О. Лобач, О. Лобова, Л. Хлебнікова (Лобач, 2013), М. Лещенко і Н. Сулаєва (1998) та ін. Великий внесок у методичне забезпечення сучасного процесу музичного виховання дошкільнят зробили керівники дитячих фольклорних колективів «Цвітень» (М. Пилипчак), «Вербиченька» (О. Коваль), «Правиця», «Ладоньки» (С. Садовенко) та ін. Так, С. Садовенко (2007) на основі практичного втілення авторської методики підготувала ґрунтовні праці з виховання народною казкою, музичного розвитку дітей засобами українського фольклору. М. Пилипчак (2017) представила світу результати своєї науково-педагогічної творчості у вигляді аудіодисків із відтворенням автентичного україноспіву, збірок пісень і методичних посібників для роботи з дитячим фольклорним колективом. Етнографічний і виконавсько-методичний досвід колективу «Веснянка» з м. Рівне узагальнено в працях В. Ковальчука, а матеріали фольклорних експедицій Харківщиною зібрано в авторських виданнях Т. Коваль і О. Коваль, керівників колективу «Вербиченька» з м. Нова Водолага (Лоцман, 2013).

Водночас, навчально-виховний процес в умовах воєнного стану вимагає нових підходів і поглибленого вивчення предметів українознавчого циклу, організації позашкільних гуртків і додаткових занять з україноспіву, які забезпечили б морально-емоційне врівноваження та духовний розвиток дітей. З цією метою була розроблена авторська методика з використанням пісенних ігор, апробована в закладах загальної середньої та дошкільної освіти. Використання ігрової діяльності в навчально-виховному процесі спрямоване на формування культури україноспіву в дошкільнят і є важливою складовою національно-патріотичного виховання.

Мета статті. У межах даної статті зосередимось на методичному забезпеченні процесу навчання україноспіву дошкільнят, описі вправ і репертуару, методів і прийомів, пісенних ігор, розроблених автором статті.

Методи дослідження. Мету дослідження досягнуто завдяки застосуванню загальнонаукових (аналіз, абстрагування, узагальнення, систематизація) та емпіричних (ретроспективний аналіз і узагальнення власного музично-педагогічного досвіду та практики україноспіву, спостереження, творчий) методів.

Виклад основного матеріалу. З давніх-давен гра була основою для проведення ритуальних обрядів і організації дозвілля людства. Впродовж тисячолітнього розвитку суспільства ігри змінювались і вдосконалювались. У сучасному інформатизованому світі ігрова технологія дозволяє опановувати безмежний віртуальний простір, водночас офлайн-навчання вимагає застосування на практиці кращих методичних розробок минулого та нових наочних матеріалів, які б задовольняли естетичні смаки сучасних здобувачів освіти.

Ігрова діяльність є основою пізнання світу дітьми дошкільного віку. Через гру розвивається уява, фантазія, пам'ять, ерудиція, комунікаційні вміння, різні практичні навички. Пісенні ігри – один із видів музичної творчості дошкільнят, спрямований на формування навичок україноспіву та всебічний розвиток особистості. Саме українська пісня, що є важливим засобом виховання духовних цінностей і культури, стала основним матеріалом для розробки «пісенних ігор».

Як відомо, гра допомагає імітувати реальний процес життя, відтворювати в умовних обставинах певні ситуації. Розглядаючи гру як форму заняття україноспівом, відмітимо її навчально-пізнавальну та розважально-терапевтичну функції.

Розробка й упровадження пісенних ігор зумовлені такими чинниками: необхідність соціалізації дошкільнят після тривалої перерви в навчанні внаслідок запровадженого воєнного стану в Україні та карантину; створення умов для їхнього творчого, емоційного й інтелектуального розвитку; необхідність арт-терапевтичних занять з україноспіву для зняття стресу та психологічного розвантаження дітей у воєнний час; національно-патріотичне спрямування освітнього процесу.

Варто відзначити, що головними завданнями пісенної гри є: сприяння розкриттю сутності культури україноспіву в процесі музичного виховання та повсякденному житті; всебічний і музичний розвиток, формування вокально-слухових і співацьких навичок, збагачення репертуару дошкільнят; національно-патріотичне виховання, усвідомлення важливості пізнання культури україноспіву, історії свого народу та довколишнього світу через пісню; створення театрального-ігрового простору; тісна співпраця з батьками та залучення їх до ігрової діяльності з дітьми вдома, до збереження традицій україноспіву в повсякденному житті; зняття психоемоційної напруги та створення доброзичливої атмосфери в освітньому середовищі.

У період підвищеного стресу людина шукає нові можливості для емоційного виплеску та врівноваження емоцій. Запровадження карантину у 2020 році зумовило розвиток родинної педагогіки у зв'язку із закриттям навчально-виховних закладів, тож саме це стимулювало пошук нових ігор і методів впливу на свідомість дошкільнят. У домашньому природному середовищі впродовж 2020 року автору статті вдалося впровадити методикау «пісенного щоденника», що полягає у відображенні життя з піснею впродовж 365 днів відповідно до календарно-обрядового циклу та визначних подій в історії української пісні. Своєрідна гра у формі ведення відеоблогу та віртуального спілкування з інтернет-аудиторією, зворотній зв'язок і зацікавленість слухачів стимулювали до вивчення нових пісень дітьми. Інтернет-проект «пісенний щоденник» охопив різновікову аудиторію понад 13 тисяч слухачів із різних куточків України та світу, а також дозволив збагатити процес дистанційного навчання студентів факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Майбутні вчителі мистецтва долучились через власне ведення блогів і використання цього методу в практичній діяльності. За рік ведення «пісенного щоденника» було створено 365 відеороликів з виконанням українських пісень, що сприяло наслідуванню відродженої побутової традиції україноспіву іншими родинами.

Гра «Пісенний щоденник» в умовах дошкільного музичного виховання передбачала ведення щоденника класу, в який записувалися відомі раніше та вивчені під час занять українські пісні. На початку уроку вчитель грає роль «забуваки», який не може пригадати слова, наспівуючи одну фразу з пісні. Діти включається в гру і продовжують добирати текст, пригадуючи його. Далі вчитель-забувака розповідає, що зовсім забув, про що співали минулого уроку і пропонує дітям пригадати, які пісні вони співали разом. Так відбувається поступовий вибір до практичного виконання репертуару, що записаний у книзі пісень. Книга наповнюється спільно під час занять із дошкільнятами, у ній дописуються нові вивчені твори – народні чи авторські. «Пісенний щоденник» для дошкільнят – це таємнича збірка занотованих улюблених пісень учнів та їх родин. Під час відкритих заходів, що проводяться за участю дітей і батьків, зібрано інформацію про ті пісні, які звучать у родинному колі й також записані до репертуарного списку. Креативність учителя полягає в тому, що під час цієї гри він підбирає різні варіанти спонукання дітей до співу. Виконання пісень стає підсвідомим бажанням, а не цілеспрямованим завданням. Учитель не говорить: «Співайте цю пісню!», а сам починає співати, щоб діти захотіли продовжити цю дію. Враховуючи, що дошкільнята, готуючись до навчання в школі, вивчають цифри, одним із прикладів роботи з книги пісень є знаходження цифри в списку або довільне називання цифри та спільне виконання пісні, яка відповідає даній нумерації у репертуарному списку. Іноді вчитель може продемонструвати цікаві відео з інтернет-блогу «Пісенний щоденник», знайти їх за відповідними хештегами в соцмережах або на платформі YouTube. Наступним етапом упровадження гри є залучення дошкільнят і батьків до творення своїх відеозаписів та популяризації їх у інтернет-мережі, але цей матеріал має бути підготовлений під наглядом батьків і за їхнього бажання. Приклади таких відео спільного виконання пісень батьками й дошкільнятами доступні в групі «Україноспів. Пісенний Щоденник» у Facebook і сприяють взаємообміну та комунікації між українськими родинами всього світу. Таким чином, «Пісенний щоденник» – це гра, яка змінює ставлення до

україноспіву як потреби співати не лише в дитячому садочку, а й удома з рідними.

Україноспів, як пісенна традиція нашого народу, здавна побутувала в домашніх умовах й передавалася від матері до дитини. Вихователь дошкільного закладу стає провідником родинних цінностей у штучно створеному середовищі. На нього покладається місія формувати систему цінностей дитини, опираючись на національну культуру, зокрема україноспів. Безумовно, чим раніше ми почнемо формувати культуру україноспіву в маленьких українців, тим краще, бо разом із вокальними навичками та вміннями в дошкільнят збагачується світогляд і духовні цінності, включаючи знання з історії, традицій та побуту рідного народу. Адже заняття з україноспіву супроводжуються комплексом суміжних видів діяльності, як-от: танки, ігри, театральна творчість, музикування, казкотерапія тощо. В нагоді стануть збірки українських народних казок, оповідань і приказок, прислів'їв, українських пісень, зокрема дитячих. Відкриваючи «Грайлик» М. Пилипчак чи «Пісенний світ українознавства» В. Короті-Ковальської, дошкільнята можуть також споглядати прекрасні ілюстрації до пісень, обираючи по малюнках бажані до вивчення твор (Коротя-Ковальська, 2011).

Дитячий пісенний фольклор вважається найкращим засобом виховання наймолодших, адже його споконвіку не просто співали, а обігрували в дружньому колі. Завдяки ігровим пісням діти потрапляють у справжній театр життя пісні. Милі дитячій душі забавлянки дарують гарний настрій і малятам, і всій родині. Основою методичної роботи з дошкільнятами є український фольклор, проте паралельно з тим вивчаються музичні твори з мультфільмів «Телесик», «Котик і півник», «Жаднюга», «Про всіх на світі», казки-мультфільми Сашка Лірника, «Мавка» та ін.

Важливо відмітити, що соціально-політичні умови країни, безумовно, позначились на психологічному стані дітей, тому навчання україноспіву стало своєрідною арт-терапією. Перші заняття співпали з повітряними тривогами і були проведені в укриттях. У момент страху, як відомо, блокується практична діяльність, тому в дошкільнят було зміщено акцент із тривожного стану на переможний. Для цього звук сирени перетворювався у

заклик «У-У-У!»), який знизу доверху проспівувався разом, щоб людину, яка стоїть на землі, почуло небо і допомогло розвіяти небезпеку та тривогу. Для прикладу наводились різні обрядові пісні, якими українці закликали весну, величали сонце, просили дощу тощо. Для того, щоб від звуку сирени діти не плакали, ховалися в куток або кричали, пояснили всім, що звук «у» – перший у назві нашої країни. Отож коли ми під час тривоги промовляємо «Україна переможе!» – це діє як настанова для всіх гуртуватися та передавати заряд віри в нашу перемогу цивільним і військовим. Пізніше з цієї заклички-гри було створено пісню «Україна переможе!», яка зазвучала в новому вигляді спільно з Ансамблем Збройних Сил України. При сповіщенні сигналу «повітряна тривога» діти досі наспівують ці рядки та утверджують майбутню перемогу нашої держави, що підкреслює правильність вибору асоціації сирени з піснею.

У Концепції «Нова українська школа» наголошується на важливості компетентнісного підходу до навчання та формування середовища для успішної самореалізації особистостей. Створення відповідних умов для опанування культури україноспіву дошкільнятами можливе з допомогою організації спеціально облаштованого простору. Прикладом є «Світлиця україноспіву» – «живий» простір для відродження національних традицій україноспіву з метою ознайомлення дошкільнят із предметами народного побуту, старовинними рушниками, іншими тематичними атрибутами, які застосовуються в ході навчання україноспіву.

Під час ігрової діяльності експонати «розповідають» цікаві історії своєї появи в український світ, стають персонажами казок і героями уроків. До прикладу, ляльки-мотанки, яких під час заходу до Дня Гідності та Свободи було наречено іменами «Гідність» і «Свобода», досі виконують роль наглядачів за гарною поведінкою дошкільнят під час занять. Зорово-сенсорні відчуття паралельно з слуховими й вокальними навичками розвиваються завдяки асоціативному мисленню, що є дуже важливим на цьому етапі музичного розвитку дошкільнят. Торкаючись до вишивки, розглядаючи предмети побуту з натуральних матеріалів, дошкільнята пізнають світ і оспівують його. З метою наповнення простору авторськими речами

впродовж навчального року можуть проводитись майстер-класи з народними майстрами з виготовлення народної іграшки, оберегів, наприклад, ляльки-мотанки, Дідуха, солом'яних виробів, вишиванок, писанок тощо.

Створення у навчальному просторі своєї кімнати-музею – світлиці є важливим елементом музично-виховного процесу. Власноруч виготовлені дітьми під час занять ляльки-мотанки, обереги, малюнки-ілюстрації до пісень, народні іграшки, Дідух та інші вироби є особливо цінним наповненням освітнього середовища, адже в подальшому «допомагають» у проведенні розвивальних, театральних-музичних уроків. У формі бесіди дітям доноситься інформація про кожну побутову річ, про те, чому саме світлиця є місцем для співу. Здавна світлицею називалась найголовніша кімната в оселі, де розташовувався покуть – сакральний куток з образами святих речей, і де проходили родинні свята. Саме у світлиці важливо проводити мистецькі заходи за участю дітей і батьків, відкриті уроки, вечорниці з Калитою, Різдвяні віншування, Шевченкові зустрічі тощо. Основний акцент відкритих занять для дошкільнят і їх батьків – на живому спілкуванні зі слухацькою аудиторією з метою залучення родин до ведення власного пісенного щоденника подібно до того, як раніше до онлайн-проєкту «Пісенний щоденник» долучились представники різних областей України та української діаспори світу.

«Пісенний календар» – гра, що передбачає вивчення пісенних традицій, оспівування навколишнього світу та часового простору відповідно до календарного року. У такий спосіб дошкільнята здобувають знання про життя та особливості святкування різних обрядів свого народу, виконуючи пісні осіннього, зимового, весняного циклів, патріотичні та сучасні. Окрім традиційних народних пісень календарного циклу, дошкільнята знайомляться з творчістю видатних особистостей, які виконували, творили і сьогодні несуть людям українську пісню. Так, «Пісенний щоденник» вшановує В. Симоненка у січні, О. Петрусенко в лютому, В. Івасюка в березні, К. Цісик та М. Миколайчука у квітні тощо. «Пісенний календар» – гра, під час якої діти вивчають цікаві факти з історії українського співу в

ігровій формі. Гортаючи настінний календар на кожному занятті, вчитель подає цікаву інформацію про життя і творчість видатних співаків України, викладаючи творчих шлях у формі казки. За приклад може послуговуватися казка про Квітку Цісик. Історія про дівчинку, яка жила далеко від України і мріяла колись відвідати її. Дівчинка на ім'я Квітка вчила від бабусі українських пісень, а коли виросла, то стала знаменитою співачкою і здійснила свою мрію – приїхала в чарівний край українських Карпат і відшукала те село, де колись давно жили її родичі. Під час розповіді вчитель демонструє портрети співачки, ставить її записи і вивчає з дітьми обрану пісню з її репертуару.

Упродовж календарного року за «Пісенним календарем» дошкільнята пізнають обрядові пісні та традиції. Так, цікавим для перегляду в класі був фрагмент із документального фільму «Пісенна світлиця», під час якого на Зелені свята прикрашалася хата в зелені віти. Під час обговорення з дошкільнятами вчитель пропонує вивчити пісню про Трійцю та заздалегідь готує зелені трави (любисток, м'ята, гілля), щоб спільно прикрасити світлицю – навчальний простір для занять україноспівом. Ведення та обговорення подій і дат, пов'язаних з історією та сучасністю української пісні, дозволяє розширити кругозір дошкільнят і опанувати початковий курс народознавства.

«Пісенний кошик» – гра на асоціацію, під час якої вчитель називає слово і вихованці мають пригадати пісню, в якій є дане слово. Спеціально роздрукований плакат із намальованим кошиком слів уміщує понад 500 пісень. Поступово діти вивчають нові пісні, які вчитель їм співає. Так розширюється їх репертуар та асоціативне мислення, культура україноспіву, вміння читати й емоційно виконувати музичні твори. Електронна версія «Пісенного кошика» є у вільному доступі в Інтернеті для завантаження та подальшого роздрукування й використання в практиці музичного виховання (*Україноспів. Пісенний Щоденник*).

Інформацію про важливі події в житті українського народу діти краще запам'ятовують саме завдяки проведенню уроку-казки.

«Пісенна казка» як форма проведення занять і виховних заходів особливо імponує дошкільнятам. Щоразу вчитель може пропонувати нові сюжети для самотворення казок дітьми в класі.

Так, демонструючи плетену з рогами «Козу-Дерезу», вчитель пропонує дітям пригадати раніше вивчені пісні про козу. Діти вірять, що коза не може розповісти казки, поки не почує пісню від дітей. Отже, виконання пісні – це знак поваги, величання персонажа, тому діти завжди із задоволенням оспівують героїв казок. Допомогти у створенні казки можуть різні іграшки – пальчикові, м'які або виготовлені з еко-матеріалів.

«Оспівані іграшки» – гра, під час якої діти пригадують пісні, які раніше вивчали, або ж творять власні пісні, якщо не можуть нічого пригадати. Розвиток креативних здібностей, стимулювання дітей до наспівування музичних фраз до казки, авторських мотивів, вміння розкритися перед однолітками – все це забезпечує гра в оспівані іграшки. Коли лисичка просить заспівати про неї пісню, діти одразу старанно пригадують і наспівують «Я – Лисичка, я – сестричка...»; коли в руках учителя з'являється бичок, то більшість дітей розуміє, що це означає виконувати пісню на вірші П. Воронька та муз. І. Кириліної «Бичок та їжачок».

Повертаючись до опису проекту «Пісенний щоденник», який передував розробці методики та передбачав щоденне виконання родиною однієї української пісні, зауважимо, що одна з його учасниць – 5-річна Милада, маючи попередній досвід побутового україноспіву, допомагала їх вивчати під час занять із дошкільнятами. Подібно до того, як у традиції народного виконавства одна заспівувачка – бабуся передає пісню гурту бажальників навчитися співу. Для дітей приклад сольного співу їх ровесниці сприяв зростанню інтересу до україноспіву та нового репертуару. Особливо цікавими для дитячої аудиторії були перегляди раніше записаних відео у віці 2-3 років, де вони бачили меншою співачку, яка їм демонструє свої маленькі успіхи в опануванні культури україноспіву та знанні українських пісень. На кожному занятті ми з дітьми вивчали одну нову пісню. В такий спосіб за півроку дошкільнята ознайомились із трьома десятками українських пісень. У репертуарі були найрізноманітніші твори: від древніх колядок, веснянок до козацьких, забавлянок і сучасних естрадних.

Допомагали вивчати пісні й реквізити – іграшки пальчикові та в'язані, плетені з рогози й соломи, ляльки-мотанки й альбом, де ми малювали власні ілюстрації до творів. Наприклад, «Два веселі гуси» виконують по черзі ті, хто одягає на пальчик в'язаних крючком персонажів – бабусю, гусака сірого чи білого, калюжку з жабкою. «По дорозі жук» – це пісня-гра, під час якої ми пальцями ходимо по столу один до одного в гості, а на другому куплеті танцюємо. Повітряна кулька символізує пісню з мультфільму «Жаднюга», яка навчає нас «чудового правила» – «з другом все ділити нарівно». Вчитель під час заняття обирає нову роль і спілкується з дітьми від імені іграшки. Так, коза, плетена з рогози – одна з господинь світлиці, «навчає» нас співати колядки «Го-го-го-коза», «Козо-козуню», а також «розповідає» казку про «Козу-Дерезу». Часто персонажа з кошика іграшок обирають самі діти, а також ініціюють створення пісень із вигаданими сюжетами. Індивідуальний підхід до дитини забезпечує високу зацікавленість усього колективу, адже коли кожен має можливість висловити думку та заспівати фразу, розкриваються здібності та бажання творити і в інших.

«Імпровізований музичний діалог» – це комунікативний «мюзикл», імпровізовані музичні приспівування фраз, які мали б використовуватися в розмові. Дітям пропонується заспівати те, що вони хочуть сказати. Гра дозволяє встановити контакт і розвантажити психіку дітей, налаштувати на гарний настрій і позитив під час занять. Традиційно заняття розпочинається з пісенного вітання «Доброго ранку, доброго дня, доброго вечора, мила рідня», далі кожен говорить своє ім'я на довільній музичній інтонації й розпочинається пісня гарного настрою. У цій пісні діти називають і відтворюють всі настрої, які можуть бути в людини та завершують музичний діалог на доброзичливому настрої до всіх. Учитель наводить приклад і пропонує дошкільнятам проспівати у відповідь: «Скажіть мені, діти, який у вас настрій?» – «В нас хороший настрій, а який у вас?». Вчитель, помічаючи когось не активного чи не в настрої, співає до нього: «А що в тебе, друже? Чи хороший настрій?», – щоб викликати увагу до дитини та відповідну реакцію з усмішкою. Так було

створено пісеньку про різні настрої, яку діти із задоволенням виконували під час занять:

*Настрій може бути хорошим,
Настрій може бути сумний.
Настрій можна купити за гроші?
Настрій, друже, не покупний.
Настрій веселий клич до себе,
Настрій поганий віджени!
Глянь, яке сонце, яке небо!
Щастя до себе пригорни!*

«Форматуємо флешку» – гра на розвиток гарного мовлення, дикції, збільшення словникового запасу, пізнання краси української мови. На потребу спілкуватися українською мовою була вигадана така гра, під час якої діти з російськомовних сімей вчать мислити та спілкуватися між собою рідною мовою.

«Ігрові віршики» – гра на розвиток дикції та пам'яті, уяви та діалогової комунікації. Дитячі віршики про соловейка та зозулю з імітуванням голосу птахів, ознайомлення з казкою дня, розподілення ролей та інсценізація з дітьми – ці та інші засоби, що апробувалися під час занять, сприяли налагодженню доброзичливої, вільної та співочої атмосфери в класі. До прикладу, вірші про пташок читаються у формі діалогу вчителя та дошкільнят по черзі, щоб діти продовжували речення:

Співа соловейко – в моєму саду.

До нього тихенько – я підійду.

Тьох, тьох – тьох, тьох. Співаймо удвох!

«Повторюхи-розспівки» – гра, метою якої є налаштування голосового апарату на спів, розвиток дикції, дихання, емоційне налаштування на заняття. Вчитель пропонує дошкільням уявити, як розспівуються птахи або тварини. Так, зозуля співає точно, чисто і високо – «ку-ку», поросятко «допомагає» розробити букву «р» під час розспівки «Хро-хро-хро-хро», собачка «навчає» нас гарно відкривати нижню щелепу на склад «гав-гав-гав». Розспівка «Звуки природи» допомагала дітям відтворити звуки, які вони чують на вулиці – шум вітру, дощик, гудіння комах тощо.

«Відгадай-заспівай» – гра, під час якої вчитель награв мотив пісні, яку раніше вивчали з вихованцями, а їх завдання – відгадати

та проспівати зі словами, назвати жанр (колискова, веснянка, колядка тощо).

«*Перевтілюйся сам*» – гра, у якій кожен учасник обирає собі наявний атрибут і роль, кого представлятиме в казці чи пісні. До прикладу, героями казок були бабуся в хустині, дід у капелюсі, пальчикові іграшки.

«*Оспіване життя*» – гра, важливим додатком до якої є картки із зображенням народного костюма, посуду, подвір'я, речей побуту, народних інструментів. Серед завдань для дошкільнят є такі: запам'ятати назву предмета, описати його функціональність, знайти пару предметів, послухати пісню, у якій згадується предмет, повторити її за вчителем, запам'ятати, щоб наступного уроку проспівати цю пісню на «асоціативну підказку». Під час заняття діти допомагали розфарбувати предмет, оспіваний на занятті, наприклад, писанка, рушник, скриня, коровай тощо.

«*Пісенна мандрівка*» – гра з використанням кубиків і фішок, під час якої по мапі України уявно мандрують учасники, а вчитель розповідає про особливості співочої традиції та вивчає з вихованцями пісні про Карпати, ріки, степ, Чорне море тощо. Можна використати готовий розроблений матеріал гри «Мандрівка Україною», котра є у вільному продажі в Інтернеті. Ця гра розрахована на шкільний вік, тому її адаптація для дошкільнят може бути у формі пісенної гри. Вивчаючи пісні, діти дізнаються про Україну, її традиції, географічні особливості та туристичні місця.

«*Танцювальна хвилинка*» – частина заняття, яка знайомить дошкільнят із піснями-танцями, зокрема «Печонее поросся», «Зайчик», «Ворона», «Руханка», «Вербовая дощечка», «Кроковее колесо», «Звірячі танці». Останній приклад допомагає дітям розкрити артистичні вміння перевтілюватися в різні ролі та імітувати голоси тварин.

Цікавою розробкою стало створення *леп-буку з україноспіву*, що наповнювався новими піснями, які пропонували діти з власного домашнього середовища (пісні своєї родини, з мультфільмів тощо). Книга містила картинки з різними порами року, піснями до кожної з них, зображення предметів побуту чи явища природи та мала відповідні пісні. Задля ознайомлення з

побутовим україноспівом і вивчення пісень вдома дошкільнятам було рекомендовано переглянути разом із батьками фільм «Пісенна світлиця», у якому багато цікавих і доступних пісень присвячено навколишньому світу.

Завдяки пісенним іграм діти вивчили вокальні твори про різні овочі та фрукти, дерева та птахів («Ходить гарбуз по городу», «Чижику-пихику», «Я варю кашку», «Ой є в лісі калина» та ін.), познайомились з календарно-обрядовим циклом (веснянки «Вербовая дощечка», «Подольночка», «Зайчику», «Вийди, вийди, сонечко», «Кривий танець», різдвяні «Радуй, земле», «Щедрик», «Йшли три бабусі»), колискові («Котику сіренький», «Вже настала нічка»), жартівливі («Із сиром пироги», «Ой під вишнею»), пісні на вірші Т. Шевченка «Ой стрічечка до стрічечки», твори І. Кириліної («Засмутилось кошеня», «Хто кого боїться», «Бичок та їжачок» та ін.), «Черепашка-аха» Г. Чубач, козацькі та патріотичні пісні («За Україну», «Ой у лузі червона калина», Гімн України) та багато інших (*Дитяча філармонія «Диво UA»*, 2018; *Україноспів. Пісенний Щоденник*). Нові пісні сучасності також звучать у виконанні дошкільнят під час занять з україноспіву, до прикладу, авторська колискова-молитва «Хай закінчиться війна», «Піжама» Р. Лоцман, «Писанка» та «Руханка» М. Бурмаки та ін.

Окрім того, пропонована модель навчання україноспіву включає серію майстер-класів для дошкільнят та їх родин, цикл відеороликів «Таємниці україноспіву», що викладено для вільного доступу широкій аудиторії в Інтернеті (*Відеоролики до проекту «Таємниці Україноспіву»*).

Висновки. Отже, використання пісенних ігор у процесі музичного виховання дошкільнят сприяє формуванню культури україноспіву, духовних цінностей, розкриваючи їхні душі до пізнання національних традицій та історії своєї держави. Музичне виховання дітей дошкільного віку вимагає від вихователя креативності та пошуку нових форм, методів, прийомів, засобів ігрової діяльності.

Подальша розробка теми в перспективі передбачає створення нових ігор з використанням сучасних технологій, зокрема мобільних додатків із опанування культури україноспіву.

Список використаної літератури

- Відеоролики до проекту «Таємниці Україноспіву». Взято з: <https://www.youtube.com/playlist?list=PL8VMaVeaA6vUcUTvHfS81jFXUGkSt3YM1>
- Коротя-Ковальська, В. П. (Упор.). (2011). *Пісенний світ українознавства: збірник народних, календарно-обрядових та авторських пісень для дітей та дорослих*. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006».
- Лобач, О. О. (2013). *Музично-дидактичні ігри в початковій школі*. Київ: Редакції газет з дошкільної та початкової освіти.
- Лоцман, Р. О. (2013). *Методика навчання народного співу майбутніх учителів музики в процесі вокальної підготовки*. (Дис. канд. пед. наук). Київ.
- Лоцман, Р. О. (2020). *Таємниці Україноспіву*. Кам'янець-Подільський: ФОП Буйницький О. А.
- Лоцман, Р. О. (Упор.). (2018). *Збірка українських дитячих пісень «Дитяча філармонія «Диво UA» з додатком CD*. Київ: Друкарня «Рема-Прінт».
- Пилипчак, М. (Упор.). (2017). *Колядки і щедрівки. Експедиційні записи*. Київ: Муз. Україна.
- Садовенко, С. М. (2007). *Світ фольклору: Український музичний фольклор як засіб формування музичних здібностей дітей дошкільного віку: науково-методичний посібник*. Київ: КТ «Київська нотна фабрика».
- Сулаєва, Н., Лещенко, М. (1998). *Мистецька гра від А до Я: посібник для вчителів*. Полтава: ПДП імені В. Г. Короленка.
- Україноспів. Пісенний Щоденник*. Взято з: Youtube: <https://www.youtube.com/playlist?list=PL8VMaVeaA6vUMWXF3xNSI3YnnHdaNMhdR>
- Фольклорна добірка. Майстер-класи. «Україноспів»*. Взято з: <https://www.youtube.com/playlist?list=PL8VMaVeaA6vWQbulqK9pUhZKnaruaeH0E>

Ruslana Lotsman

SONG GAMES AS A MEANS OF UKRAINIAN SINGING CULTURE FORMATION IN PRESCHOOLS

The article analyzes the peculiarities of the process of formation of Ukrainian singing culture by preschoolers with song game usage. The author emphasizes the importance of using Ukrainian folk songs in the process of musical education of preschoolers, such as calendar-ritual songs, fairy tales, poems, and additional visual materials about Ukrainian traditions. The relevance of singing games is determined by the need for preschoolers' socialization during the war and quarantine, the use of the art-therapeutic potential of Ukrainian singing, and the need for national-patriotic education.

The main tasks of the song game are to help reveal the essence of Ukrainian singing culture in the process of musical education and everyday life; comprehensive and musical development, formation of vocal-auditory and singing skills, enrichment of the repertoire of preschoolers; awareness of the importance of learning the culture of Ukrainian singing, the history of one's people and the surrounding world through song; creation of theater and game space; close cooperation with parents and involving them in play activities with preschoolers at home, in preserving the traditions of Ukrainian singing in everyday life; removal of psycho-emotional tension and a friendly atmosphere of the educational environment.

The article examines various forms of Ukrainian singing lessons and suggests author's exercises, methods and games, in particular: "song diary", "song basket", "song calendar", "song journey", "song fairy tale", "singing toys", etc. The author investigates the problem of

forming the culture of Ukrainian singing in preschoolers through the development of associative thinking, emotional intelligence, and creative abilities, the creation of an educational art space of the "room of Ukrainian singing", and the holding of educational events in the direction of Ukrainian studies. The proposed song games are aimed at young Ukrainians' musical and spiritual development, their patriotic upbringing, and the enrichment of their worldview.

Keywords: Ukrainian singing; song games; song diary; fairy tale; song basket; preschoolers; game activity.

References

- Folklorna dobirka. Maister-klassy. «Ukrainospiv» [Folklore collection. Master classes. "Ukrainospiv"]. Retrieved from <https://www.youtube.com/playlist?list=PL8VMaVeaA6vWQbulqK9pUhzKnaruaeH0E> [in Ukrainian].
- Korotya-Kovalska, V. P. (Comp.). (2011). *Pisennyi svit ukrainoznavstva [Song world of Ukrainian studies]: zbirnyk narodnykh, kalendarno-obriadovykh ta avtorskykh pisen dlia ditei ta doroslykh*. Kamianets-Podilskyi : PP «Medobory-2006». [in Ukrainian].
- Leontovych, M. D. (1989). *Praktychnyi kurs navchannia spivu u serednii shkoli Ukrainy [Practical course of teaching singing in the secondary school of Ukraine]*. Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
- Lobach, O. O. (2013). *Muzychno-dydaktychni ihry v pochatkovii shkoli [Musical and didactic games in primary school]*. Kyiv: Redaktsii hazet z doshkilnoi ta pochatkovoї osvity [in Ukrainian].
- Lotsman, R. O. (2018). *Zbirka ukrainskykh dytiachykh pisen «Dytiacha filarmoniiia «Dyvo UA» z dodatkom CD [Collection of Ukrainian children's songs "Dyvo UA Children's Philharmonic" with CD attachment]*. Kyiv: Rema-Print [in Ukrainian].
- Lotsman, R. O. (2013). *Metodyka navchannia narodnoho spivu maibutnykh uchyteliv muzyky v protsesi vokalnoi pidhotovky [Methods of teaching folk singing to future music teachers in the process of vocal training]* (PhD diss.). Kyiv [in Ukrainian].
- Lotsman, R. O. (2020). *Taiemnytsi Ukrainospivu [Secrets of Ukrainian singing]*. Kamianets-Podilskyi: FOP Buinytskyi O. A. [in Ukrainian].
- Pylypchak, M. (Comp.). (2017). *Koliadky i shchedrivky. Ekspedytsiini zapysy Marii Pylypchak [Christmas carols and gifts. Expedition records of Maria Pylypchak]*. Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
- Sadovenko, S. M. (2007). *Svit folkloru: Ukrainyskyi muzychnyi folklor yak zasib formuvannia muzychnykh zdibnostei ditei doshkilnoho viku [The world of folklore: Ukrainian musical folklore as a means of forming the musical abilities of preschool children]*. Kyiv: KT «Kyivska notna fabryka» [in Ukrainian].
- Sulaieva, N., & Leshchenko, M. (1998). *Mystetska hra vid A do Ya [Art game from A to Z]: posibnyk dlia vchyteliv*. Poltava: PDPI imeni V. H. Korolenka [in Ukrainian].
- Ukrainospiv. Pisennyi Shchodennyk. [Ukrainian Singing. Songs Dairy]*. Retrieved from <https://www.youtube.com/playlist?list=PL8VMaVeaA6vUMWXF3xNSI3YnnHdaNMhdR> [in Ukrainian].
- Videorolyky do proektu «Taiemnytsi Ukrainospivu» [Videos for the project "Secrets of Ukrainian Singing"]*. Retrieved from <https://www.youtube.com/playlist?list=PL8VMaVeaA6vUcUTvHfS81jFXUGkSt3YM1> [in Ukrainian].

Одержано 12.04.2023 р.